ไตรภูมิพระร่วง
ตอน มนุสสภูมิ
อาจารย์ ดร.บัวลักษณ์ เพชรงาม
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖
โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ที่มาของเรื่อง

ไตรภูมิพระร่วง มีหลายชื่อเรียกได้แก่ "ไตรภูมิพระร่วง" "เตภูมิกถา" "ไตรภูมิกถา" "ไตรภูมิโลกวินิจฉัย" และ "เตภูมิโลกวินิจฉัย"สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเปลี่ยนชื่อหนังสือเล่มนี้เป็นไตรภูมิพระร่วง เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระร่วงจ้าแห่งกรุงสุโขทัยให้คู่กับหนังสือสุภาษิตพระร่วง

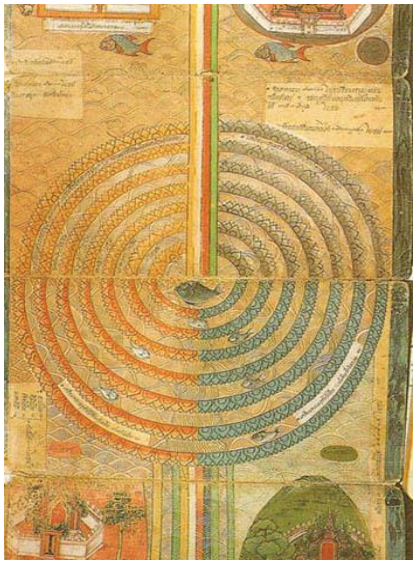

ที่มาของเรื่อง

หอพระสมุดวชิรญาณได้ต้นฉบับไตรภูมิพระร่วงมาจากจังหวัดเพชรบุรี เป็นใบลาน ๑๐ ผูก จารด้วยอักษรขอมในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พระมหาช่วย วัดปากน้ำ (วัดกลาง จังหวัดสมุทรปราการ ในปัจจุบัน) เป็นผู้จาร หอพระสมุดวชิรญาณ ได้ถอดความออกเป็นอักษรไทย โดยมิได้แก้ไขถ้อยคำไปจากต้นฉบับเดิม

ไตรภูมิพระร่วงเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่แต่งในสมัยสุโขทัย ประมาณ พ.ศ. ๑๘๘๘ โดยพระราชดำริในพระยาลิไท รวบรวมจากคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา

ผู้แต่ง

พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พญาลิไท) เป็นกษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่งกรุงสุโขทัย ขึ้นครองราชย์ต่อจากพญางัวนำถม จากหลักฐานในศิลาจารึกวัดมหาธาตุ พ.ศ. ๑๙๓๕ หลักที่ ๘ ข. ค้นพบเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ เมื่อพญาเลอไทสวรรคต ใน พ.ศ. ๑๘๘๔

พญางัวนำถมได้ขึ้นครองราชย์ ต่อมาพญาลิไทยกทัพมาแย่งชิงราชสมบัติ และขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๑๘๙๐ ทรงพระนามว่า พระเจ้าศรีสุริยพงสรามมหาธรรมราชาธิราช ในศิลาจารึกมักเรียกพระนามเดิมว่า พญาลิไท หรือเรียกย่อว่า พระมหาธรรมราชาที่ ๑ เสด็จสวรรคตในปี พ.ศ. ๑๙๑๑

ผู้แต่ง

พญาลิไท ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทรงอาราธนาพระเถระชาวลังกาเข้ามาเป็นสังฆราชในกรุงสุโขทัย ได้สละราชสมบัติออกทรงผนวชที่วัดป่ามะม่วงนอกเมืองสุโขทัยทางทิศตะวันตก พญาลิไททรงมีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก ทรงสนพระทัยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก และทรงพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญหลายประการ เช่น สร้างถนนพระร่วง ตั้งแต่เมืองศรีสัชนาลัยผ่านกรุงสุโขทัยไปถึงเมืองนครชุม (กำแพงเพชร) บูรณะเมืองนครชุม สร้างเมืองสองแคว (พิษณุโลก) เป็นเมืองลูกหลวง และสร้างพระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ ที่ฝีมือการช่างงดงามเป็นเยี่ยม

ผู้แต่ง

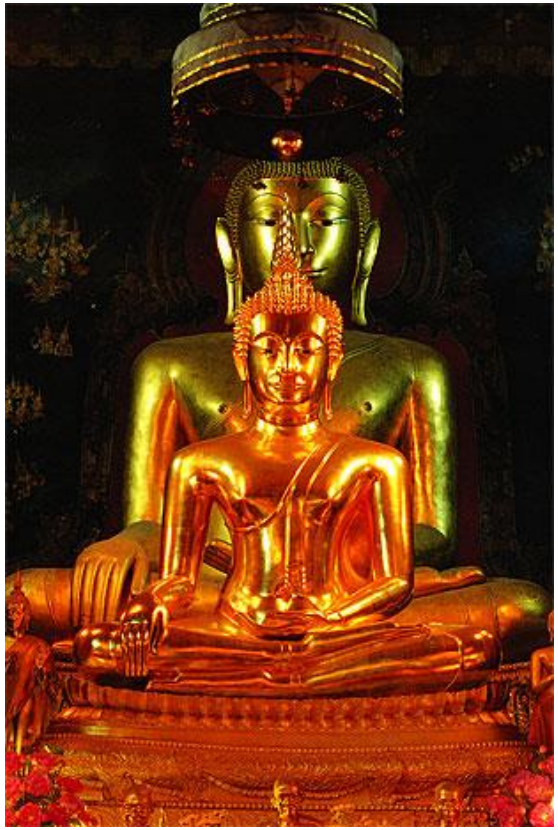

พระพุทธชินสีห์

พระพุทธชินราช

ผู้แต่ง

งานพระราชนิพนธ์ของพญาลิไท ได้แก่ ไตรภูมิพระร่วงหรือเตภูมิกถาศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงและศิลาจากรึกวัดศรีชุม เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ กล่าวถึงเหตุการณ์และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆการสร้างวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ การผนวชที่วัดป่ามะม่วง เป็นต้น

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

๑. เพื่อเทศนาโปรดพระมารดา เป็นการเจริญธรรมกตัญญู

๒. เพื่อใช้สั่งสอนประชาชนให้มีคุณธรรม เข้าใจพุทธศาสนาและช่วยกันธำรงพระพุทธศาสนา

ลักษณะคำประพันธ์

ไตรภูมพระร่วง แต่งเป็นร้อยแก้ว ประเภทความเรียงสำนวนพรรณนา เช่น

" เปรตลางจำพวก ตัวเขาใหญ่ ปากเขาน้อยเท่ารูเข็มนั้นก็มี เปรตลางจำพวกผอมหนักหนา เพื่ออาหารจะกินบมิได้ แม้ว่าจะขอดเอาเนื้อน้อย ๑ ก็ดี เลือดหยด ๑ ก็ดี บมิได้เลย เท่าว่ามีแต่กระดูกและหนังพอกกระดูกภายนอกอยู่ไส้ หนังท้องนั้นเหี่ยวติดกระดูกสันหลังแล ตานั้นลึกและกลวงดังแสร้งควักเสีย ผมเขานั้นยุ่งรุ่ยร่ายลงมาปกปากเขา มาตรว่าผ้าร้ายน้อยหนึ่งก็ดี และจะมีปกกายเขานั้นก็หามิได้เลย เทียรย่อมเปลือยอยู่ ชั่วตนเขานั้นเหม็นสาบพึงเกลียดนักหนาแลเขานั้นเทียรย่อมเดือดเนื้อร้อนใจเขาแล เขาร้องไห้ร้องครางอยู่ทุกเมื่อแล เพราะว่าเขาอยากอาหารนักหนาแล "

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

ไตรภูมิพระร่วง มีเนื้อเรื่องเริ่มต้นด้วยคาถานมัสการเป็นภาษาบาลี มีบานแพนกบอกชื่อผู้แต่ง วันเดือนปีที่แต่ง ชื่อคัมภีร์ต่าง ๆ บอกจุดมุ่งหมายในการแต่ง แล้วจึงกล่าวถึงภูมิทั้ง ๓ คำว่า เตภูมิ หรือ ไตรภูมิ แปลว่า สามแดน คือ กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ ทั้ง ๓ ภูมิ แบ่งออกเป็น ๘ กัณฑ์ (กัณฑ์ = เรื่อง,หมวด,ตอน)

แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง ความไม่แน่นอนทั้งมนุษย์และสัตว์รวมทั้งสิ่งไม่มีชีวิต เช่น ภูเขา แม่น้ำ แผ่นดิน ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ความเปลี่ยนแปลงนี้กวีไทยเรียกว่า “ อนิจจลักษณะ ”

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

๑. กามภูมิ คือ โลกของผู้ที่ยังติดอยู่ในกามกิเลส แบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย ได้แก่ สุคติภูมิ และอบายภูมิ

๑.๑ สุคติภูมิ ได้แก่

๑.๑.๑ มนุสสภูมิ (โลกมนุษย์)

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

๑.๑.๒ สวรรคภูมิ (ฉกามาพจรภูมิ)

๑ จาตุมหาราชิกา

๒ ดาวดึงส์

๓ ยามา

๔ ดุสิต

๕ นิมมานรดี

๖ ปรนิมมิตวสวัตดี

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

๑.๒ อบายภูมิ ได้แก่

๑.๒.๑ นรกภูมิ (มี ๘ ขุม)

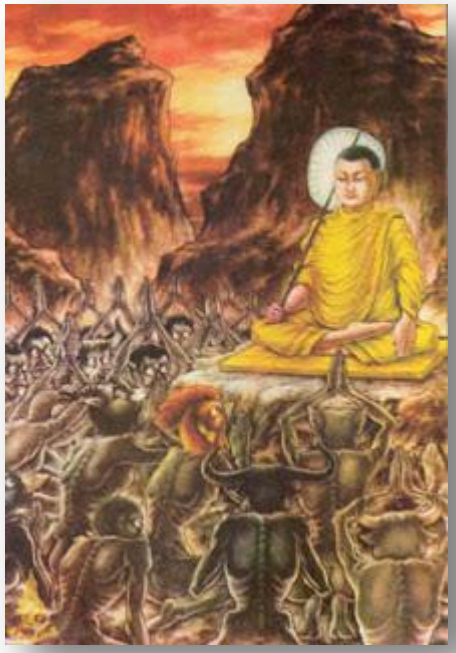

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

ขุมที่ ๑ สัญชีพนรก	เป็นโจรปล้นทำลายทรัพย์สิน ผู้มีอำนาจข่มเหงผู้ต่ำต้อยกว่า
ขุมที่ ๒ กาฬสุตตะนรก	ฆ่านักบวช ภิกษุ สามเณร ผู้ทุศีล อลัชชี
ขุมที่ ๓ สังฆาฏนรก	เป็นพรานนก พรานเนื้อ หรือพวกที่ชอบทรมานเบียดเบียนสัตว์ที่ตนใช้ประโยชน์ เช่น วัว ควาย โดยขาดความเมตตาสงสาร
ขุมที่ ๔ โรรุวะนรก	พวกเมาสุราอาละวาด ทำร้ายร่างกาย พวกเผาไม้ทำลายป่า พวกกักขังสัตว์ไว้ฆ่า ชาวประมง

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

ขุมที่ ๕ มหาโรรุวะนรก	พวกลักเครื่องสักการบูชา ขโมยทรัพย์สมบัติของพ่อแม่ ครูอาจารย์ หรือภิกษุสามเณร นักบวชต่าง ๆ
ขุมที่ ๖ ตาปะนรก	พวกเผาบ้านเผาเมือง เผาโบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญ
ขุมที่ ๗ มหาตาปะนรก	พวกมิจฉาทิฏฐิบุคคล เห็นผิดเป็นชอบ ไม่รู้จักสิ่งดีมีประโยชน์ ปฏิเสธเรื่องบุญ เรื่องบาป ทำแต่ทุจริตกรรม
ขุมที่ ๘ อเวจีมหานร	พวกทำบาปหนักที่เป็นอนันตริยกรรม ได้แก่ ฆ่าบิดา มารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำให้พระพุทะเจ้าห้อพระโลหิต ทำสังฆเภท คือ ยุยงให้สงฆ์แตกกัน พวกทำลายพระพุทธรูป

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

๑.๒.๒ ดิรัจฉานภูมิ

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

๑.๒.๓ เปรตภูมิ

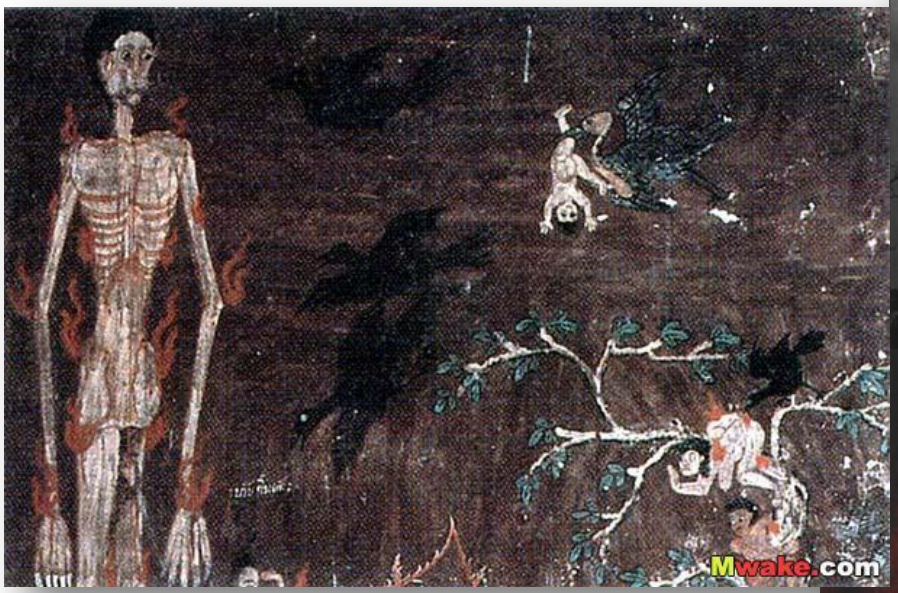

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

๑.๒.๔ อสูรกายภูมิ

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

๒. รูปภูมิ เป็นดินแดนของพรหมที่มีรูป มี ๑๖ ชั้น (โสฬสพรหม)

๒.๑ พรหมปาริสัชชาภูมิ	ดินแดนของผู้สำเร็จปฐมฌาณขั้นต้น
๒.๒ พรหมปุโรหิตาภูมิ	ดินแดนของผู้สำเร็จปฐมฌาณขั้นกลาง
๒.๓ มหาพรหมาภูมิ	ดินแดนของผู้สำเร็จปฐมฌาณขั้นสูง
๒.๔ ปริตตาภาภูมิ	ดินแดนของผู้สำเร็จทุติยฌาณขั้นต้น
๒.๕ อัปปมาณาภาภูมิ	ดินแดนของผู้สำเร็จทุติยฌาณขั้นกลาง
๒.๖ อาภัสสราภูมิ	ดินแดนของผู้สำเร็จทุติยฌาณขั้นสูง
๒.๗ ปริตตสุภาภูมิ	ดินแดนของผู้สำเร็จตติยฌาณขั้นต้น
๒.๘ อัปปมาณสุภาภูมิ	ดินแดนของผู้สำเร็จตติยฌาณขั้นกลาง

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

๒.๙ สุภกิณหาภูมิ	ดินแดนของผู้สำเร็จตติยฌาณขั้นสูง
๒.๑๐ เวหัปปผลาภูมิ	ดินแดนของผู้สำเร็จจตุตฌาน มีผลไพบูลย์ พ้นจากการทำลายของน้ำ ลม ไฟ
๒.๑๑ อสัญญีสัตตาภูมิ	ดินแดนของพรหมไร้นาม มีร่างกายสง่างาม
๒.๑๒ อวิหาภูมิ	ดินแดนของพระอรหันต์ขั้นอนาคามี เคยเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า
๒.๑๓ อตัปปาภูมิ	ดินแดนของพรหมผู้ไม่เดือดร้อนทั้งกาย วาจา ใจ เพราะสามารถระงับนิวรณ์ได้
๒.๑๔ สุทัสสาภูมิ	แดนของผู้เห็นสภาวธรรมแจ้งชัด
๒.๑๕ สุทัสสีภูมิ	แดนของพรหมผู้เห็นธรรมแจ่มแจ้ง
๒.๑๖ อกนิฏฐาภูมิ	แดนของพรหมที่มีคุณสมบัติมากพอจะนิพพานได้

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

๓. อรูปภูมิ เป็นดินแดนของพรหมที่ไม่มีรูป มีแต่จิตหรือวิญญาณ เป็นพรหมที่อุบัติขึ้นเพราะเหตุแห่งการบำเพ็ญอรูปฌานกุศล โดยใช้สิ่งที่เป็นอรูป คือไม่มีรูปเป็นเครื่องเพ่งอารมณ์ แล้วฌานที่บังเกิดขึ้นเรียกว่าอรูปฌาน เมื่อตายลงในขณะฌานไม่เสื่อมย่อมบังเกิดในอรูปพรหมภูมิ

๓.๑ อากาสานัญจายตนภูมิ

๓.๒ วิญญาณัญจายตนภูมิ

๓.๓ อากิญจัญญายตนภูมิ

๓.๔ เนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

ทวีปที่มนุษย์อาศัยอยู่มี ๔ ทวีป ได้แก่

๑. อุตรกุรุทวีป อยู่ทางทิศเหนือของเขาพระสุเมรุ มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในทวีปนี้ มีลักษณะใบหน้าเป็นรูป ๔ เหลี่ยม รักษาศีล ๕ เป็นนิจ มีอายุประมาณ ๑,๐๐๐ ปี เป็นหนุ่มสาวอยู่เสมอ อาศัยอยู่ตามโพรงไม้ ไม่ต้องทำงานใด ๆ แต่งตัวสวยงาม มีกับข้าวและที่นอนเกิดขึ้นตามใจปรารถนา

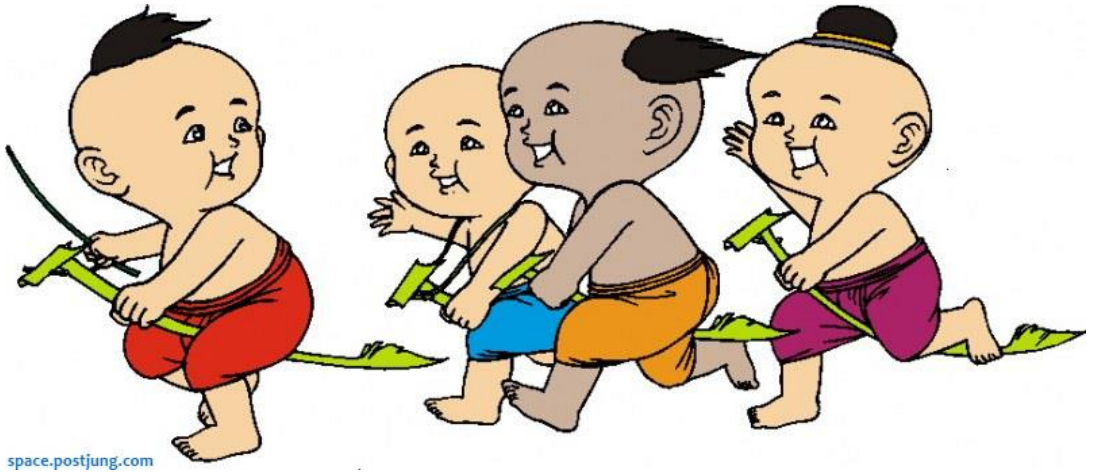

ความสุขในอุตรกุรุทวีป

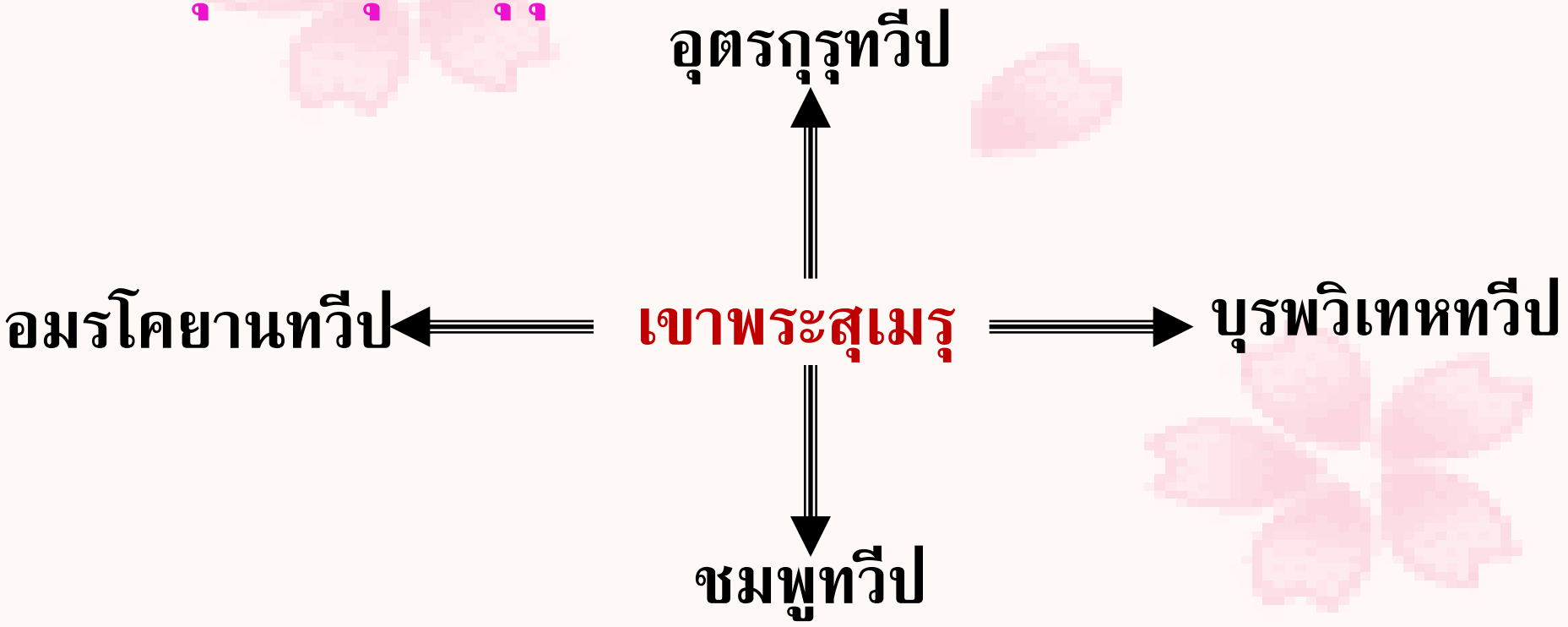

คนในอุตรกุรุทวีป มีอายุถึง ๑,๐๐๐ ปี เป็นหนุ่ม(๒๐) เป็นสาว(๑๖)เสมอ เมื่อหิวข้าวก็ไปเก็บ สัญชาตสาลี เอาไปตั้ง โชติปาสาน เมื่อข้าวสุกไฟดับเอง หญิงเมื่อคลอดลูกจะไม่เจ็บท้องและไม่ต้องเลี้ยงเอง ให้คนอื่นช่วยเลี้ยงให้ เมื่อเด็กโตขึ้นก็จะแยกไปอยู่กับสังคมโดยแยกตามเพศของตน และเมื่อตายไปจะไม่ไปเกิดในอบายภูมิ

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

ทวีปที่มนุษย์อาศัยอยู่มี ๔ ทวีป ได้แก่

๒. บุรพวิเทหทวีป อยู่ทางทิศตะวันออกของภูเขาพระสุเมรุ มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในทวีปนี้มีใบหน้าตอนบนโค้งตัดลงมาเหมือนบาตรมีอายุประมาณ ๗๐๐ ปี

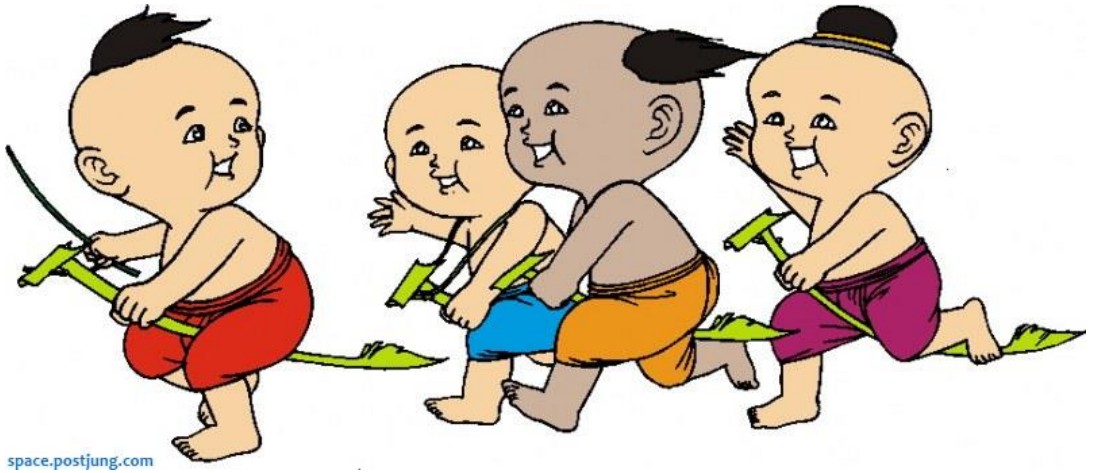

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

ทวีปที่มนุษย์อาศัยอยู่มี ๔ ทวีป ได้แก่

๓. อมรโคยานทวีป อยู่ทางทิศตะวันตกของภูเขาพระสุเมรุ มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในทวีปนี้มีใบหน้าวงกลม คล้ายวงพระจันทร์ มีอายุ ประมาณ ๕๐๐ ปี

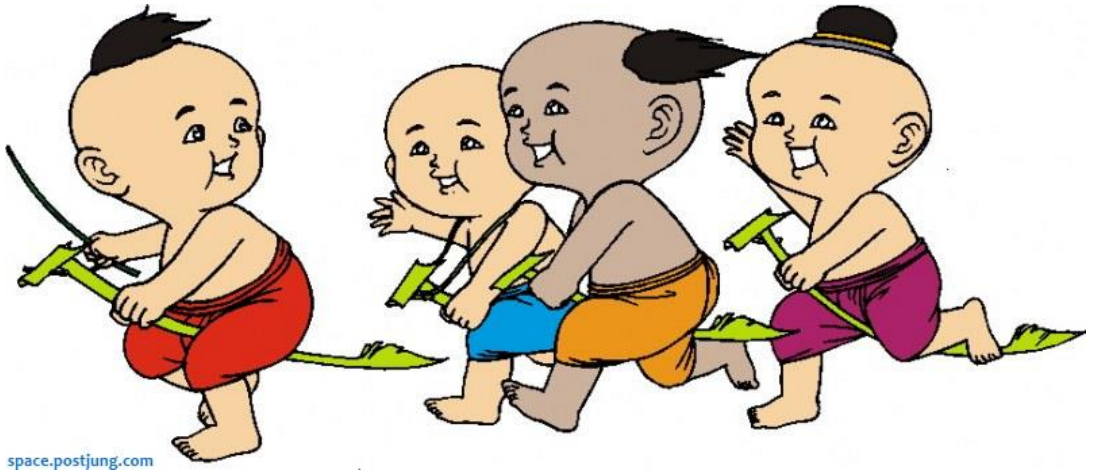

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

ทวีปที่มนุษย์อาศัยอยู่มี ๔ ทวีป ได้แก่

๔. ชมพูทวีป อยู่ ทางทิศใต้ ของภูเขาพระสุเมรุ คือ มนุษย์โลกนี้เอง อายุขัยของมนุษย์ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับการทำบุญหรือทำกรรม แต่ทวีปนี้ก็พิเศษกว่า ๓ ทวีปคือ เป็นที่เกิดของพระพุทธเจ้า พระจักรพรรดิราช และพระอรหันต์

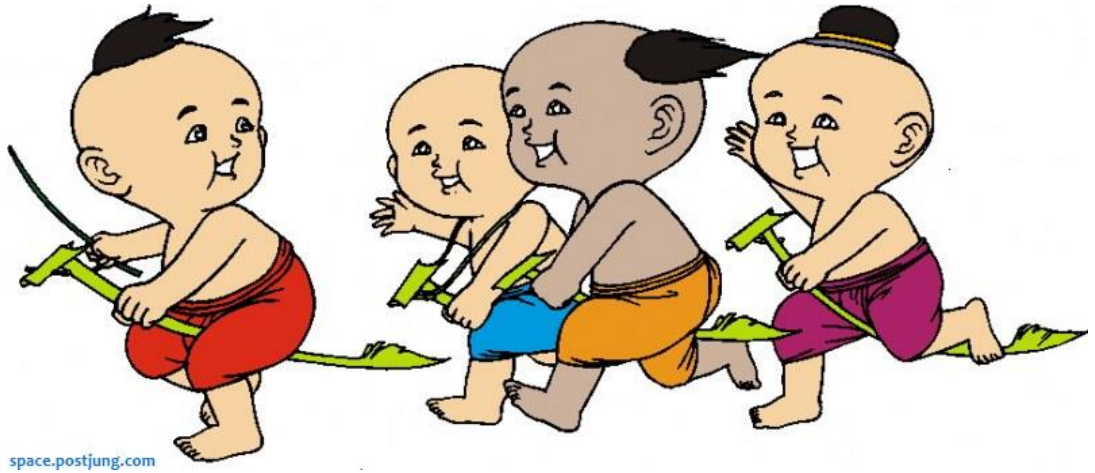

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

ไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงกำเนิดของสิ่งมีชีวิต ๔ ประการ คือ

๑. อัณฑชะ เกิดจากไข่ เช่น ไก่ ปลา และงู

๒. ชลามพุชะ เกิดจากปุ่มเปือกและมีรกห่อหุ้ม ได้แก่ ช้าง ม้า วัว ควาย และคน

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

๓. สังเสทชะ เกิดจากใบไม้ ต้นไม้ ดอกไม้ ละออง ดอกบัว หญ้าเน่า โลหิต เนื้อเน่าและเหงื่อไคลและที่เปียกชื้น ได้แก่ หนอน แมลง บุ้ง ริ้น ยุง คนที่เกิดแบบนี้จะไม่ได้เกิดในครรภ์มารดา หรือถ้าเกิดในครรภ์ก็จะไม่มีรกห่อหุ้ม แต่เมื่อเกิดมาแล้วก็เล็กเป็นทารกแล้วค่อยๆ เจริญวัยขึ้นเป็นปกติ

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

๔. อุปปาติกะ เกิดขึ้นเองแล้วโตเต็มที่ ไม่เติบโตขึ้นที่ละน้อยเหมือนสามพวกแรก ได้แก่ สัตว์นรก เทวดา พรหม เทวดาซึ่งลงมาเกิดเป็นมนุษย์ผู้มีบุญใหญ่มักมีกำเนิดเป็นอุปาติกะ เช่น พระยาลวจังกราช กษัตริย์องค์แรกแห่งเมืองเชียงแสน แคว้นโยนกแต่เดิมเป็นเทวดา เมื่อได้รับบัญชาให้ลงมาเป็นกษัตริย์ก็ลงมาเกิดทันทีที่ลงมาถึงโลกมนุษย์ก็โตเป็นหนุ่ม

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

คัมภีร์พรหมจินดากล่าวถึงอาหารแพ้ท้องว่า

ถ้ามารดาอยากกินมัจฉะมังสา เนื้อ ปลา และสิ่งของสดคาว ท่านว่าสัตว์นรก

มาปฏิสนธิถ้ามารดาอยากกินน้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำตาล ท่านว่ามาแต่สวรรค์มาเกิด

ถ้ามารดาอยากกินสรรพผลไม้ ท่านว่าดิรัจฉานมาปฏิสนธิ

ถ้ามารดาอยากกินดิน ท่านว่าพรหมลงมาปฏิสนธิ

ถ้ามารดาอยากกินสิ่งเผ็ดร้อน ท่านว่ามนุษย์มาปฏิสนธิ

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

ลูกที่เกิดมา แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. อภิชาตบุตร	เฉลียวฉลาด นักปราชญ์ รูปงาม มั่งมี มียศถาบรรดาศักดิ์ มีกำลังยิ่งกว่าพ่อแม่
๒. อนุชาตบุตร	มีความรู้ รูปโฉม และกำลังเท่ากับพ่อแม่
๓. อวชาตบุตร	ลูกที่ถ่อยกว่าพ่อแม่ทุกประการ

ผิรูปอันจะเกิดเป็นชายก็ดี หญิงก็ดี เกิดมีเป็น อาทิ เกิดเป็น **กลละ** นั้น

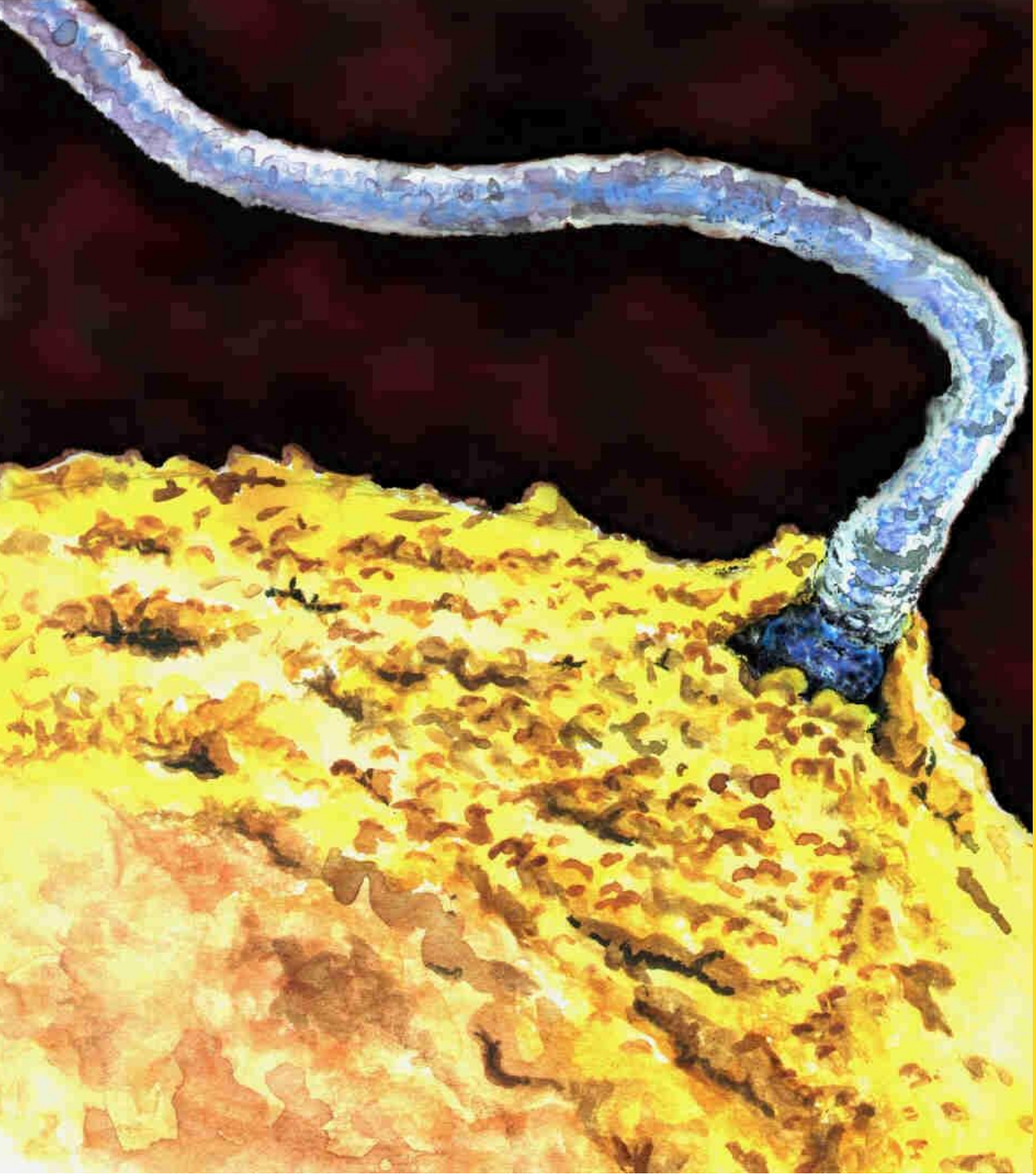

โดยใหญ่แต่ละวัน

แลน้อย ครั้น ๗ วัน

เรียกว่า **อัมพุทะ**

ครั้น ๗ วัน วันขึ้น

ดั่งตะกั่วเชื่อมอยู่ในหม้อ

เรียกว่า **เปสิ**

ฆนะ นั้นค่อยใหญ่ไปทุกวันครั้น ๗ วัน เป็นตุ่มออกห้าแห่ง ดังหูดเรียกว่า เบญจสาขาหูด

เป็นมือ ๒ อัน เป็นตีน ๒ อัน เป็นหัวนั้นอันหนึ่ง

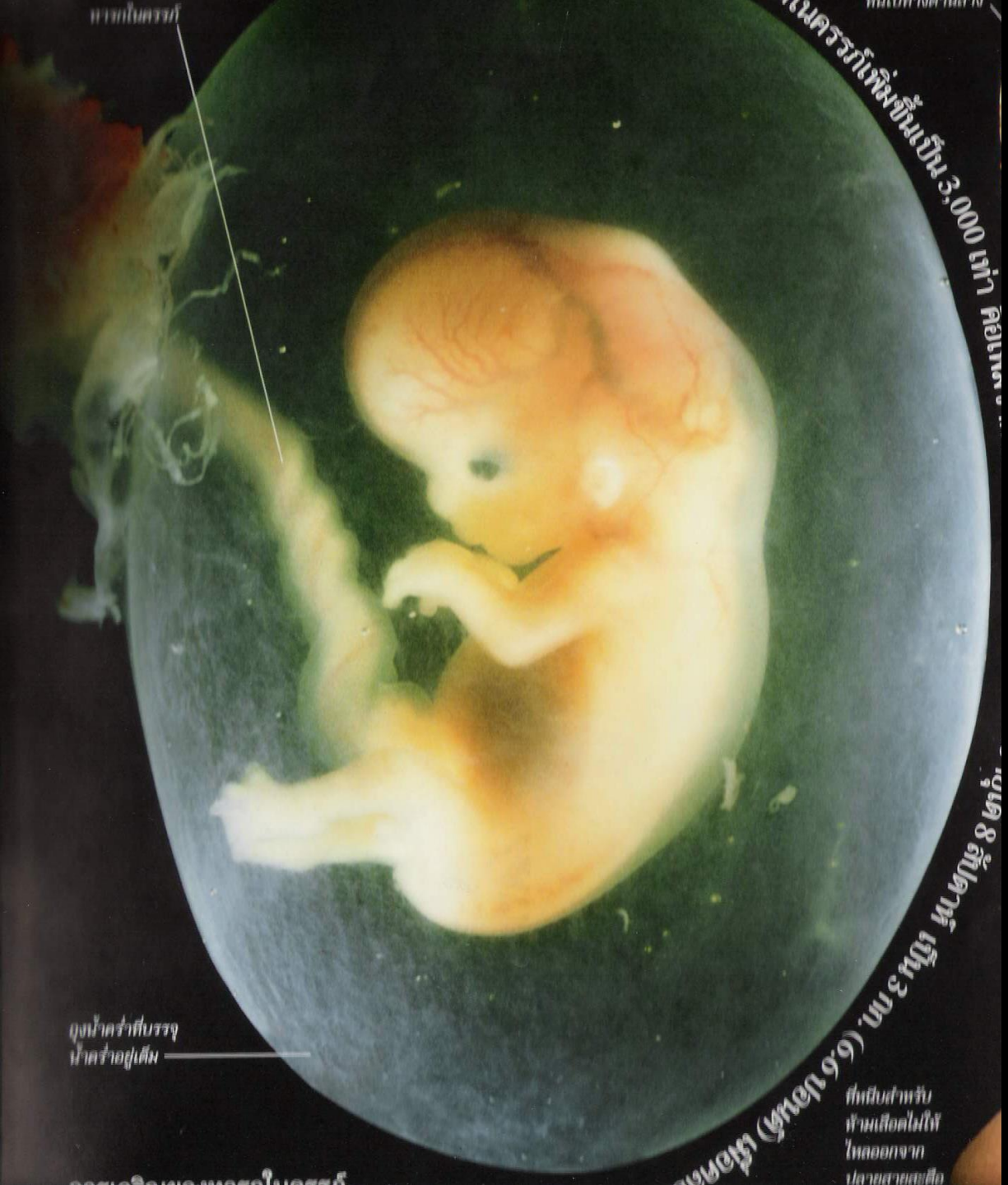

แลแต่นั้นค่อยไป
เบื้องหน้า
ทุกวันครั้น ๗
วัน
เป็นฝ่ามือ
เป็นนิ้วมือ นิ้วตีน

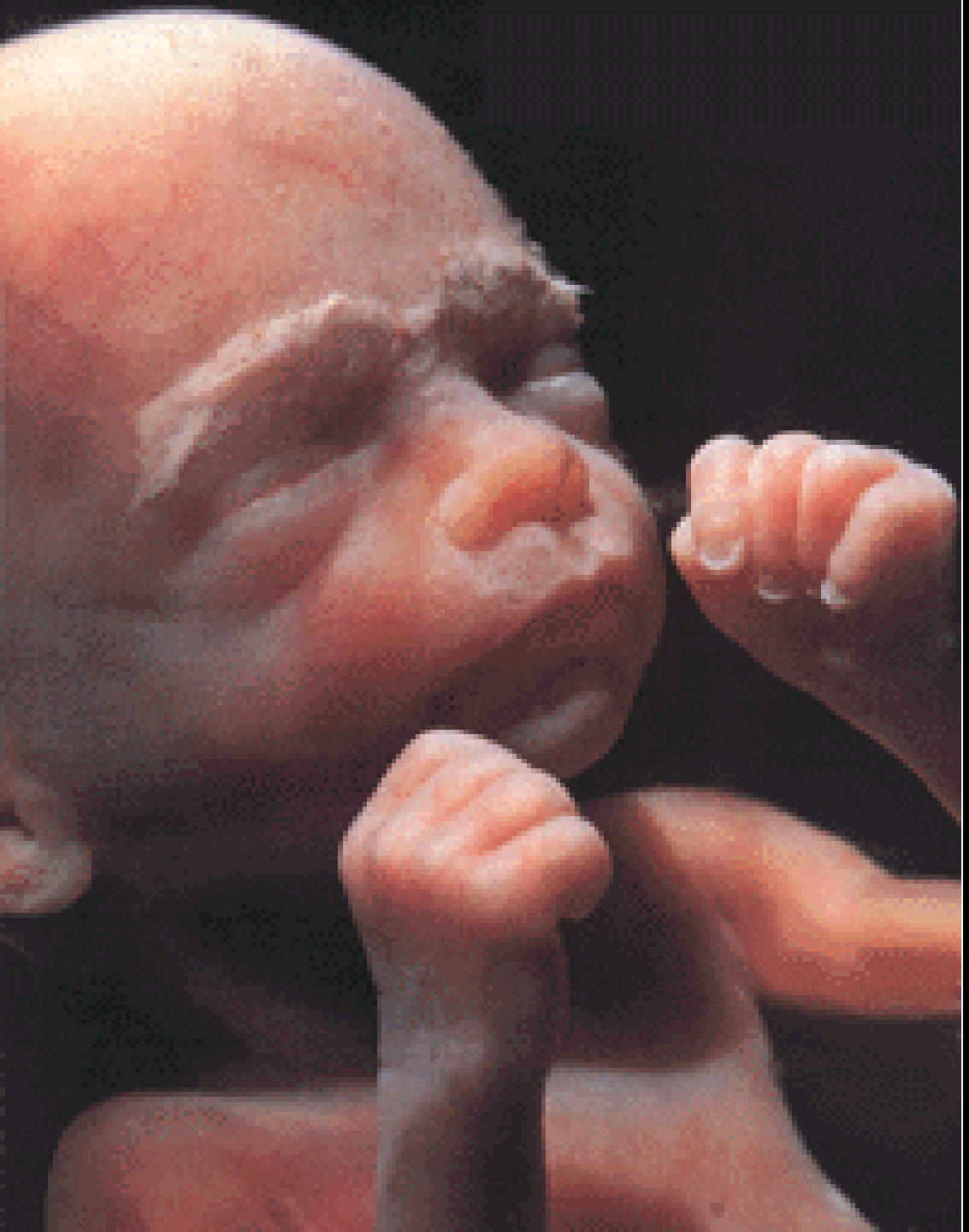

คำรบ ๔๒ จึงเป็นขน
เป็นเล็บตีน เล็บมือ
เป็นเครื่องสำหรับมนุษย์
ถ้วนทุกอันแล

แลกุมารนั้นนั่งกลาง
ท้องแม่
แลเอาหลังมาต่อหลัง
ท้องแม่

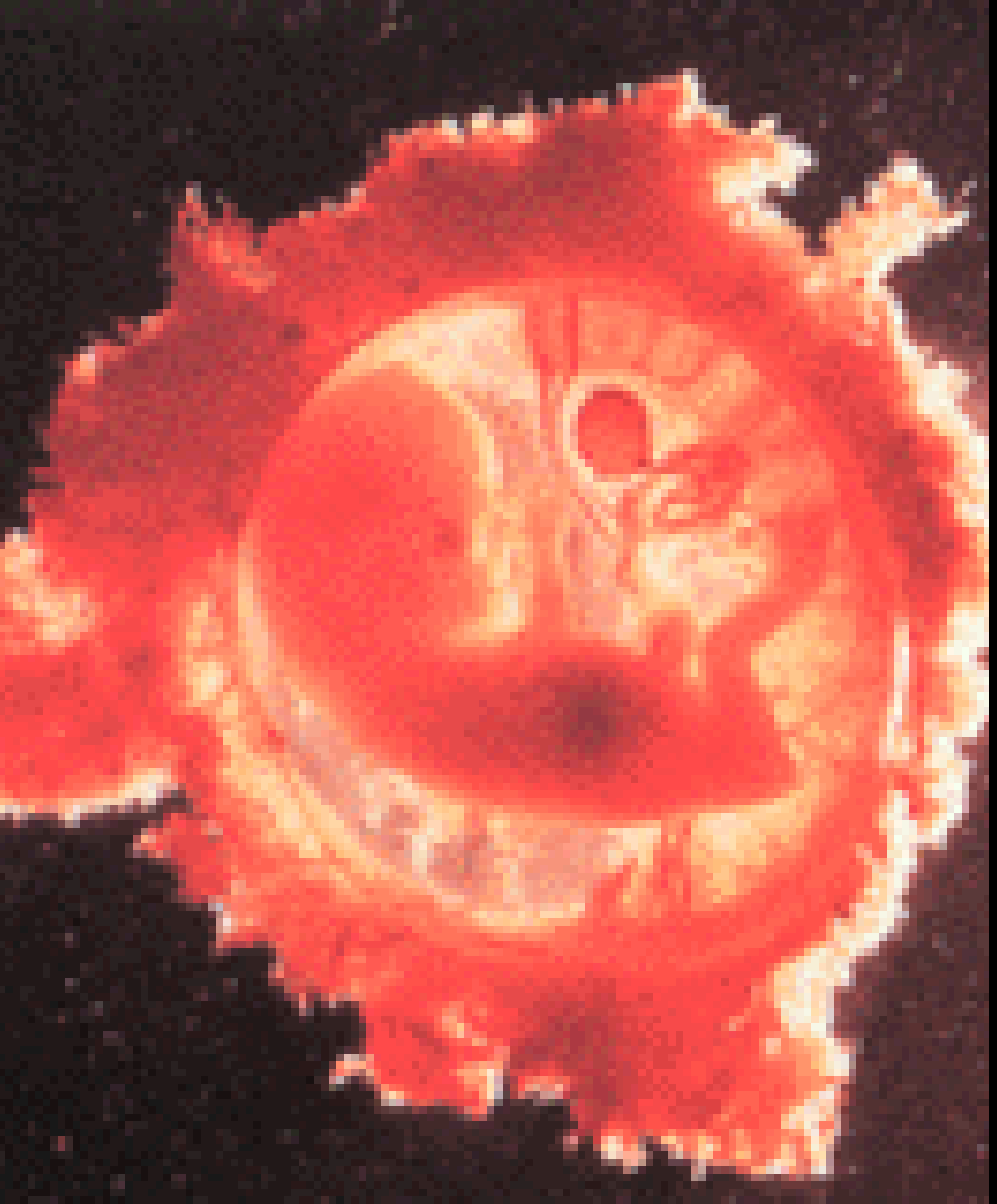

เมื่อกุมารอยู่ใน
ท้องแม่นั้น
ลำบากนักหนา ก็ชื้น
และเหม็นกลิ่นตืด

แลเอือน ๘๐ ครอก

อันว่าสายดือแห่งกุมารนั้น กลวงดังสายก้านบัว อันมีชื่อว่าอุบล
จงอยไส้ดือนั้น กลวงขึ้นไปติดหลังท้องแม่

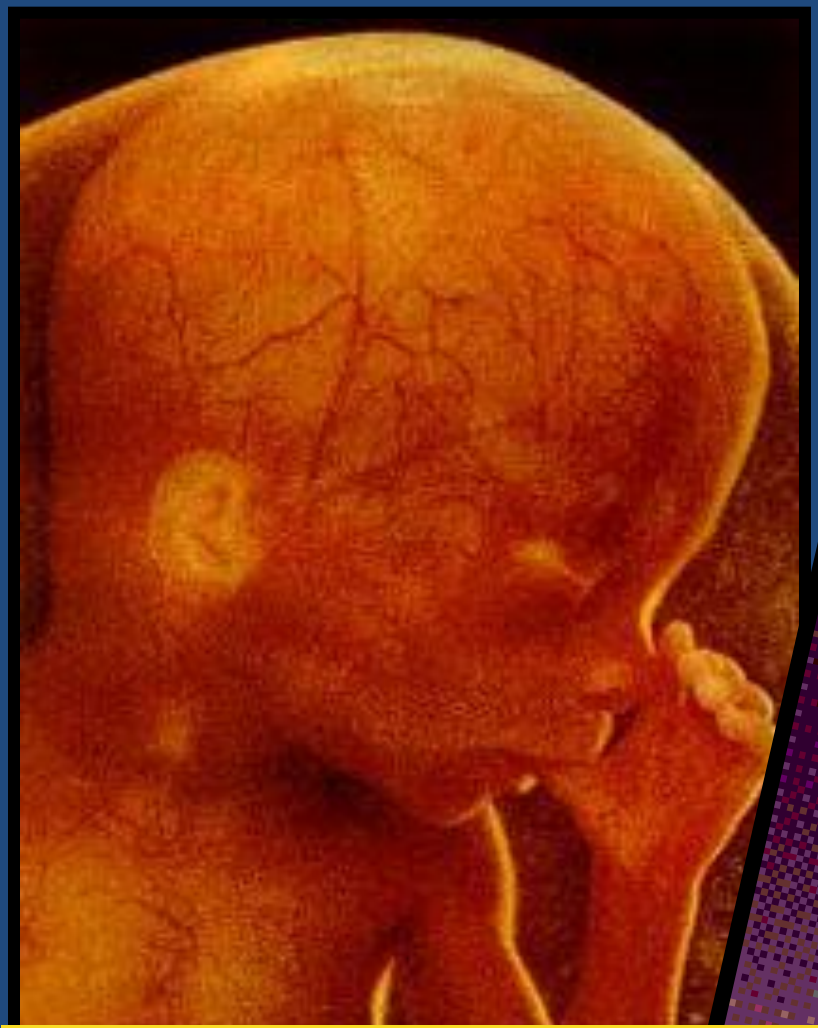

ข้าวน้ำอาหารใดอันแม่กินไสร้ แลโอชารสนั้นก็เป็นน้ำชุ่ม
เข้าไปในไส้ดือนั้นแลเข้าไปในท้องกุมารนั้นแล
สะหน่อยๆ แลผู้น้อยนั้นก็ได้กินทุกค่ำเช้าทุกวัน

เบื้องหลังกุมารนั้นต่อหลังท้องแม่ แลนั่งยอง
อยู่ในท้องแม่ แลกำมือทั้งสอง...

กุมารนั้นอยู่ในท้องแม่บ่ห่อน
ได้หายใจเข้าออกเสียเลย
บ่ห่อนได้เหยียดตีน
เหยียดมีอออก ดั่งเราท่าน
ทั้งหลายนี้สักคาบเลย

คนผู้ใดอยู่ในท้องแม่ ๖ เดือน

แลคลอดบ่ห่อนจะได้สักคาบ

เมื่อจะออกจากท้องแม่
วันนั้นไสร้
จึงลมกรรมชวาต
พัดให้หัวผู้น้อยนั้นลง
มาสู่ที่จะออก
แลคับแคบ
แอ่นยันนักหนา

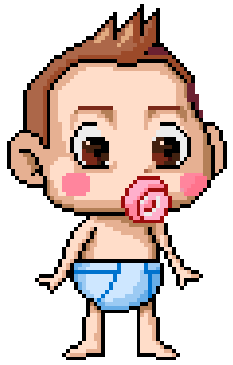

ครั้นออกจากท้องแม่แต่นั้นไป เมื่อหน้ากุมารนั้น
จึงรู้หายใจเข้าออกแล

ผิแลคนผู้มาแต่สวรรค์... ครั้นว่าออกมาไสร้

ก็ย่อมหัวเราะก่อนแล

ผิดนอันมาแต่นรกก็ดี แลมาแต่เปรตก็ดีมันคำนึงถึง
ความอันลำบากนั้น ครั้นว่าออกมาก็ร้องไห้แล

น่าสังเกตไหมว่าเหตุใดผู้แต่งจึงเข้าใจ
เรื่องกำเนิดมนุษย์อย่างความคิด
วิทยาศาสตร์ จนแทบไม่น่าเชื่อว่านี่คือ
ผลงานกวีโบราณ

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

ลำดับการกำเนิดของมนุษย์ ในไตรภูมิพระร่วง เริ่มจาก

ปฏิสนธิ = กัลละ (ขนาด เศษ 1 ส่วน 256 ของเส้นผม)

7 วัน = อัมพุทะ (น้ำล้างเนื้อ)

14 วัน = เปสิ (ชิ้นเนื้อ)

21 วัน = ฆนะ (ก้อนเนื้อ, แท่งเนื้อ ขนาดเท่าไข่ไก่)

28 วัน = เบญจสาขาหูด (มีหัว แขน 2 ขา 2) ครบ 1 เดือน

35 วัน = มีฝ่ามือ นิ้วมือ ลายนิ้วมือ

42 วัน = มีขน เล็บมือ เล็บเท้า (เป็นมนุษย์ครบสมบูรณ์)

50 วัน = ท่อนล่างสมบูรณ์

84 วัน = ท่อนบนสมบูรณ์

184 วัน = เป็นเด็กสมบูรณ์ นั่งกลางท้องแม่ (6 เดือน)

เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง

การคลอด

ท้อง 6 เดือนคลอด ทารกนั้นไม่รอด (บ่ห่อนได้สักคาบ)

ท้อง 7 เดือนคลอด ทารกนั้นไม่แข็งแรง (บ่มิได้กล้าแข็ง)

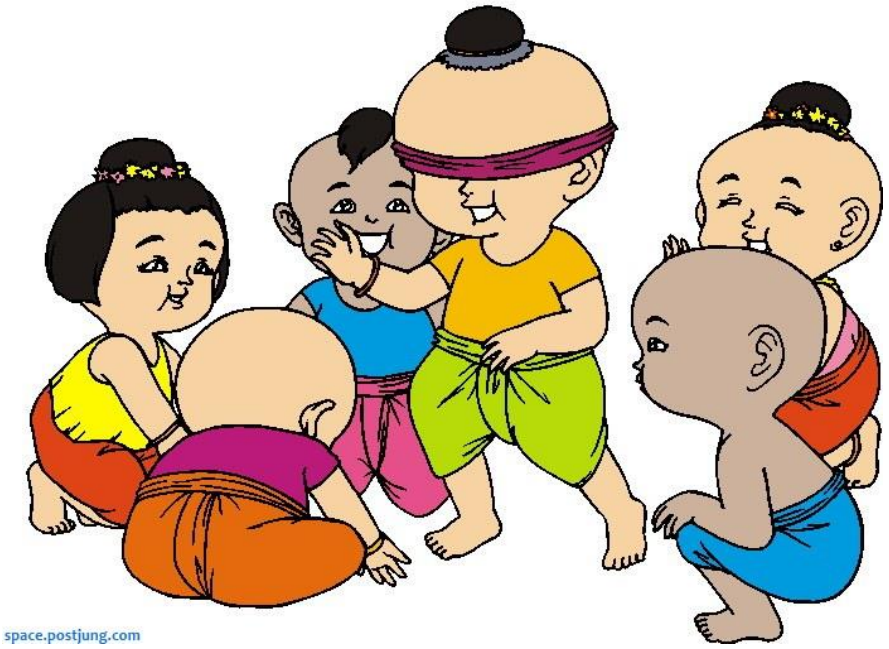

สรุปไตรภูมิประกอบด้วยภูมิย่อยๆ

กามภูมิ (๑๑ ภูมิ)

สุคติภูมิ ๑. มนุสสภูมิ ๒. สวรรค์ ๖

อบายภูมิ ๑ นรก ๒. ดิรัจฉานภูมิ ๓. เปรต ๔. อสูรกาย

รูปภูมิ (๑๖ ภูมิ)

โสฬสพรหม

อรูปภูมิ (๔ ภูมิ)

พรหมที่มีแต่จิต

ลักษณะเด่น

หนังสือไตรภูมิพระร่วง ถึงแม้ว่าเป็นวรรณคดีโบราณที่ใช้ภาษาไทยแบบเก่า และมีศัพท์ทางพระพุทธศาสนาปะปนอยู่มาก ทำให้ยากแก่การอ่านสำหรับผู้ที่ไม่มีพื้นฐานทางพุทธศาสนามาก่อนก็ตาม แต่สำนวนพรรณนาแจ่มแจ้ง ไพเราะ ช่วยให้เกิดจินตภาพและทำให้เกิดความรู้สึกคล้อยตามไปด้วย เช่น ตอนพรรณนาถึงความน่ากลัวในนรกภูมิ และความสุขสบายในสวรรค์ เป็นต้น ทุก ๆ ตอนที่กล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ได้ทรงอธิบายตอนนั้นอย่างละเอียด

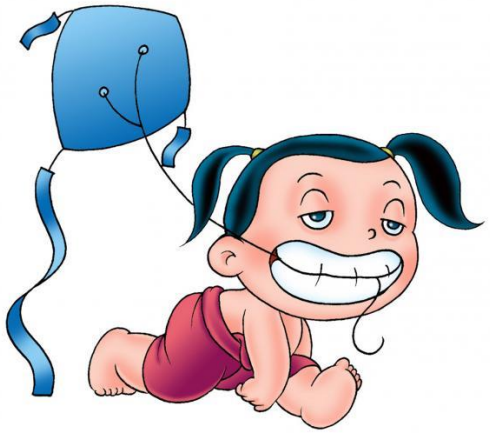

คุณค่าของเรื่อง

๑. ด้านภาษาและสำนวนโวหาร

เป็นวรรณคดีเล่มแรกที่เรียบเรียงในลักษณะการค้นคว้าจากคัมภีร์ต่าง ๆ ถึง 30 คัมภีร์ จึงมีศัพท์ทางศาสนาและภาษาไทยโบราณอยู่มาก สามารถนำมาศึกษาการใช้ภาษาในสมัยกรุงสุโขทัย ตลอดจนสำนวนโวหารต่าง ๆ ไตรภูมิพระร่วงมีสำนวนหนักไปในทางศาสนาโวหารและพรรณนาโวหาร ใช้การผูกประโยคยาว และใช้ถ้อยคำพรรณนาดีเด่น สละสลวยไพเราะ ก่อให้เกิดความรู้สึกด้านอารมณ์สะเทือนใจ และให้จินตภาพหรือภาพในใจอย่างเด่นชัด เช่น

" บ้างเต้นบ้างรำบ้างฟ้อน ระบำบันลือเพลงดุริยดนตรี บ้างดีดบ้างสีบ้างตีบ้างเป่า บ้างขับศัพท์สำเนียง หมู่นักคุณจุณกันไปเดียรดาษพื้น ฆ้องกลองแตรสังข์ระฆังกังสดาลมโหระทึก กึกก้องทำนุกดี ที่มีดอกไม้อันตระการต่าง ๆ สิ่ง มีจวงจันทน์ กฤษณาคันธาทำนอง ลบองดังเทพยดาในเมืองฟ้า สนุกนี้ทุกเมื่อบำเรอกันบมิวาย "

คุณค่าของเรื่อง

๒. ด้านความรู้

๒.๑ ด้านวรรณคดี ทำ ให้คนชั้นหลังได้รับความรู้ทางวรรณคดี อันเป็นความคิดของคนโบราณ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของวรรณคดีไทย เช่น พระอินทร์ แท่นบัณฑุกัมพล ช้างเอราวัณ เขาพระสุเมรุ ป่าหิมพานต์ ต้นปาริชาติ ต้นนารีผล นรก สวรรค์

๒.๒ ด้านภูมิศาสตร์ เป็นความรู้ทางภูมิศาสตร์ของคนโบราณ โดยเชื่อว่าโลกมีอยู่ 4 ทวีป ได้แก่ ชมพูทวีป บุรพวิเทหทวีป อุตตรกุรุทวีป และอมรโคยานทวีป โดยมีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลาง

คุณค่าของเรื่อง

๓. ด้านสังคมและวัฒนธรรม

๓.๑ **คำสอนทางศาสนา** ไตรภูมิ พระร่วงสอนให้คนทำบุญละบาป เช่น การทำบุญรักษาศีลเจริญสมาธิภาวนาจะได้ขึ้นสวรรค์การทำบาปจะตกนรก **แนวความคิดนี้มีอิทธิพลเหนือจิตใจของคนไทยมาช้านาน** เป็นเสมือนแนวการสอนศีลธรรมของสังคม สอนปรัชญาทางพระพุทธศาสนา ชี้ให้เห็นแก่นแท้ของชีวิต อันนำมนุษยชาติให้หลุดพ้นจากวัฏสงสาร ให้คนปฏิบัติชอบซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

คุณค่าของเรื่อง

๓.๒ ค่านิยมเชิงสังคม อิทธิพล ของหนังสือเล่มนี้ให้ค่านิยมเชิงสังคมต่อคนไทย ให้ตั้งมั่นและยึดมั่นในการเป็นคนใจบุญ มีเมตตากรุณา รักษาศีล บำเพ็ญทาน รู้จักเสียสละ เชื่อมั่นในผล แห่งกรรม ไตรภูมิพระร่วงกำหนดกรอบแห่งความประพฤติ เพื่อให้สังคมมีความสงบสุขผู้ปกครองแผ่นดินต้องมีคุณธรรม ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ความเชื่อที่ยังสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีงานศพ ภาพนรกและสวรรค์ก่อให้เกิดผลงานด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม

คุณค่าของเรื่อง

๓.๓ ศิลปกรรม จิตรกร นิยมนำเรื่องราวและความคิดในไตรภูมิพระร่วง ไปเขียนภาพสีไว้ในโบสถ์วิหาร โดยจะเขียนภาพนรกไว้ที่ผนังด้านล่าง หรือหลังองค์พระประธาน และเขียนภาพสวรรค์ไว้ที่ผนังเบื้องบนรอบโบสถ์วิหาร ก่อให้เกิดผลงานด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม

คุณค่าของเรื่อง

๔. ด้านอิทธิพลต่อวรรณคดีอื่น

ไตรภูมิพระร่วงมีอิทธิพลสำคัญต่อแนวคิดของกวีรุ่นหลัง โดยนำความคิดในไตรภูมิพระร่วงสอดแทรกในวรรณคดีต่าง ๆ เช่น

ลิลิตโองการแช่งน้ำ กล่าวถึงไฟบรรลัยกัลป์ล้างโลก

" นานาอเนกน้าวเดิมกัลป์ จักร่ำจักรพาฬเมื่อไหม้
กล่าวถึงตะวันเจ็ดอันพลุ่ง น้ำแล้งไข้ขอดหาย "

คุณค่าของเรื่อง

รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ กล่าวถึงทวีปทั้ง ๔ ว่า

" สำแดงแผลงฤทธิ์ฮึกฮัก ขุนยักษ์ไล่ม้วนแผ่นดิน
ชมพูอุดรกาโร อมรโคยานีก็ได้สิ้น “

รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ กล่าวถึงปลาอานนท์

" เขาสุเมรุเอนเอียงอ่อนละมุน อานนท์หนุนดินดานสะท้านสะเทือน "

คุณค่าของเรื่อง

กากีคำกลอน กล่าวถึงแม่น้ำสีทันดร

" ..... ในสาครลึกกว้างกลางวิถี
แม้จะขว้างหางแววมยุรี ก็จมลงถึงที่แผ่นดินดาน
อันน้ำนั้นสุขุมละเอียดอ่อน จึงชื่อสีทันดรอันใสสาร
ประกอบด้วยมัจฉากุมภาพาล คชสารเงือกน้ำและนาคิน "

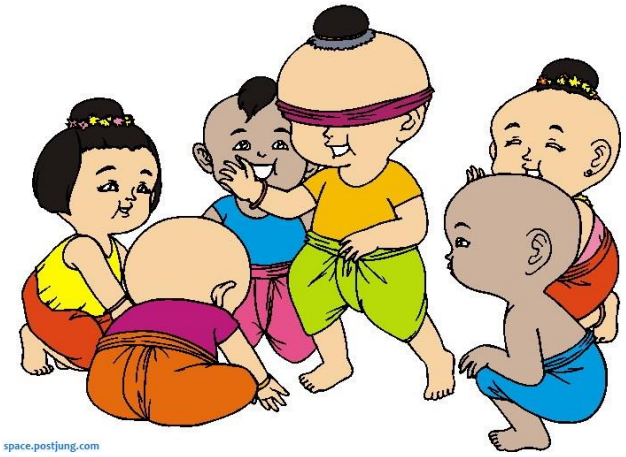

คุณค่าของเรื่อง

ขุนช้างขุนแผน กล่าวถึงป่าหิมพานต์

" ม่านนี้ฝีมือวันทองทำ
เส้นไหมแม้นเขียนแนบเนียนดี
เจ้าปักเป็นป่าพนาเวศ
รุกขชาติดาดใบระบัดเรียว
ปักเป็นมยุราลงรำร่อน
แผ่หางกางปีกเป็นพุ่มพวง
ปักเป็นหิมพานต์ตระหง่านงาม
วินันตกอัสกรรณเป็นหลั่นมา
จำได้ไม่ผิดนัยน์ตาพี
สิ้นฝีมือแล้วแต่นางเดียว
ขอบเขตเขาคลุ้มชอุ่มเขียว
พริ้งเพรียวดอกดกระดะดวง
ฟายฟ้อนอยู่บนยอดภูเขาหลวง
ชะนีหน่วงเหนี่ยวไม้ชม้อยตา
อร่ามรูปพระสุเมรุภูผา
การวิกอิสินธรยุคุนธร "